EUROPOS KOMISIJA
U imtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas

Socialinė apsauga ir socialinė integracija
Laisvas darbuotojų judėjimas ir socialinio draudimo sistemų koordinavimas

PEREINAMOJO LAIKOTARPIO PRIEMONĖS, TAIKOMOS LAISVAM DARBUOTOJŲ IŠ NAUJŲJŲ VALSTYBIŲ NARIŲ JUDĖJIMUI PO 2004 M. GEGUŽĖS 1 D. ĮVYKUSIOS EUROPOS SĄJUNGOS PLĖTROS

1. Įžanga

Pereinamojo laikotarpio priemonės, dėl kurių susitarė 15 valstybių narių ir šalys kandidatės, dabar yra Stojimo sutarties dalis, ir turės didelę reikšmę aštuonioms naujosioms valstybėms narėms, kurioms visų pirma jos yra taikomos (Čekijai, Lenkijai, Latvijai, Slovakijai, Estijai, Lietuvai, Slovėnijai ir Vengrijai). Šios priemonės yra kompleksinio pobūdžio, tačiau panašios į tas, dėl kurių buvo susitarta į Europos Bendriją stojant Ispanijai ir Portugalijai. Tuo metu Technikos komitete vyko diskusijos, kuriomis buvos siekiama užtikrinti, kad pereinamojo laikotarpio priemonės būtų teisingai suprantamos ir vienodai taikomos visose valstybėse narėse. Komisija mano, kad tokia pati priemonė būtų dar naudingesnė šios plėtros atžvilgiu.

2. Pereinamojo laikotarpio priemonės

Pagrindinė pereinamojo laikotarpio priemonių struktūra yra tokia:

- po įstojimo senosios valstybės narės taikys nacionalines priemones 2 metus; senosios valstybės narės gali nuspręsti po įstojimo liberalizuoti patekimą į jų darbo rinkas

- Taryba, remdamasi Komisijos ataskaita, jas pirmą kartą peržiūrės iki pasibaigiant 2 metų terminui po įstojimo

- tuomet senosios valstybės narės turi *pranešti* Komisijai apie tai, ar jos nustos taikyti pereinamojo laikotarpio priemones ir taikys Bendrijos teisę, ar toliau taikys pereinamojo laikotarpio priemones per ateinančius 3 metus

- dar viena papildoma peržiūra, jei to pareikalautų naujoji valstybė narė

- iš esmės, valstybės narės turėtų pilna apimtimi taikyti Bendrijos teisę praėjus 5 metams nuo įstojimo

- tačiau tuo atveju, jei būtų rimtų darbo rinkų trikdymų (ar grėsmė jiems kilti), jos, pranešusios Komisijai, turi teisę pratęsti nacionalinių priemonių taikymą ateinantiems dvejiems metams

- galimybė senosioms valstybėms narėms, kurios nustojo taikyti pereinamojo laikotarpio priemones, taikyti apsaugos išlygą, leidžiančią nustatyti apribojimus, jei yra rimtų darbo rinkos trikdymų (ar grėsmė jiems kilti)

- tuo metu, kai jos taiko pereinamojo laikotarpio priemones, Austrija ir Vokietija turi teisę riboti laikiną darbuotojų įdarbinimą taikant tarpvalstybinį paslaugų teikimą tam tikruose jautriuose sektoriuose (pvz., statybos, pramoninis valymas), jei šiuose sektoriuose yra dideli trikdymai arba grėsmė jiems kilti

- abipusių apribojimų galimybė tarp naujosios valstybės narės ir bet kurios senosios valstybės narės, kuri išlaiko apribojimus tos naujosios valstybės narės atžvilgiu

- tol, kol viena iš senųjų valstybių narių toliau taiko pereinamojo laikotarpio priemones vienos naujųjų valstybių narių atžvilgiu, naujosios valstybės narės tarpusavyje gali taikyti apsaugos išlygą, jei yra tam tikrų rimtų darbo rinkos trikdymų (ar grėsmė jiems kilti) dėl darbuotojų iš kitos naujosios valstybės narės

- pereinamojo laikotarpio priemonės netaikomos Kipro ir Maltos atžvilgiu, išskyrus Maltai numatytą galimybę taikyti apsaugos išlygą (ir tokiu būdu atnaujinti apribojimų taikymą), jeigu ji savo darbo rinkoje jaučia rimtus trikdymus (ar yra numatoma, kad tokie trikdymai gali kilti)

Šios pereinamojo laikotarpio priemonės nėra taikomos naujųjų valstybių narių piliečiams, teisėtai dirbantiems senojoje valstybėje narėje įstojimo dieną ar po įstojimo, jei jie priimti į tos valstybės narės darbo rinką nepertraukiamam 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui. Jie gali laisvai patekti į *tos* valstybės narės darbo rinką. Darbuotojo iš naujosios valstybės narės, kuris buvo teisėtai priimtas į senosios valstybės narės darbo rinką nepertraukiamam 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, šeimos nariai, jei jie kartu su darbuotoju teisėtai gyveno valstybės narės teritorijoje įstojimo datą, taip pat turi teisę patekti į *tos* valstybės narės darbo rinką. Tais atvejai, kai šeimos nariai atvyksta pas darbuotoją po įstojimo, jie turi teisę patekti į tos valstybės darbo rinką po to, kai jie gyvena toje valstybėje 18 mėnesių arba nuo trečių metų po įstojimo dienos, priklausomai nuo to, kas įvyksta anksčiau. „Šeimos nariai“ reiškia darbuotojo sutuoktinį ir jų jaunesnius nei 21 metų amžiaus vaikus ar jų išlaikytinius.

Nėra pereinamojo laikotarpio priemonių, taikomų kitų, nei darbuotojai, asmenų grupių (turistai, studentai, pensininkai, kt.) teisių gyventi atžvilgiu, nei Bendrijos nuostatų dėl socialinio draudimo schemų koordinavimo atžvilgiu, nei Reglamento Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo straipsnių, išskyrus 1-6 straipsnius ir 11 straipsnį, atžvilgiu.

3. Jautrūs klausimai

Nors pagrindinė pereinamojo laikotarpio priemonių struktūra gali atrodyti gana paprasta, tarp Komisijos ir kai kurių valstybių narių vykusios diskusijos, o taip pat iš piliečių gauti klausimai leido Komisijai nustatyti sritis, kurios yra politiškai jautrios,

teisiškai neaiškios ar prieštaringos. Komisija mano, kad būtent šiose srityse Technikos komiteto nuomonė būtų pati naudingiausia siekiant užtikrinti, kad problemos būtų vienodai sprendžiamos visose valstybėse narėse. Valstybės narės privalo teisingai taikyti Stojimo sutarties nuostatas laikydamosi Bendrijos teisės reikalavimų.

i) Pirmieji dveji narystės metai

Akivaizdu, kad šiuo laikotarpiu *negali* būti taikoma Bendrijos laisvo darbuotojų judėjimo teisė. Senoji valstybė narė gali visiškai liberalizuoti patekimą į jos darbo rinką, tačiau tai turi būti daroma pagal *nacionalinius* teisės aktus. Taigi, netgi tuo atveju, jei dvi viena šalia kitos esančios valstybės narės visiškai atvėrė savo darbo rinkas, naujosios valstybės narės darbuotojas, norėdamas iš vienos senosios valstybės narės persikelti į kitą, turės laikytis taisyklių, numatytų nacionaliniuose teisės aktuose.

ii) Neveikimo išlyga (14 dalis)

Tuo atveju, jei senoji valstybė narė pereinamojo laikotarpio metu remdamasi nacionaliniais teisės aktais kontroliuoja patekimą į jos darbo rinką, naujosios valstybės narės piliečiams neturi būti taikomi didesni apribojimai nei tie, kurie buvo taikomi Stojimo sutarties pasirašymo dieną – *2003 m. balandžio 16 d.* Tai yra taikoma patekimui į darbo rinką, numatytam nacionaliniuose teisės aktuose ir dvišalėse sutartyse.

iii) Leidimai dirbti (6 dalis)

Tuo atveju, jei senoji valstybė narė pagal Bendrijos teisę yra įvedusi visiškai laisvą darbuotojų judėjimą, ji septynerius metus nuo įstojimo datos stebėsenos tikslais gali naujųjų valstybių narių piliečiams išduoti leidimus dirbti. Tačiau šie leidimai dirbti *turi būti* išduodami *automatiškai* ir negali būti išankstine sąlyga patekimui į darbo rinką. Automatinis darbo leidimų išdavimas leidžia senosioms valstybėms narėms rinkti apie iš naujųjų valstybių narių atvykstančius darbuotojus statistinius duomenis, kurie gali būti svarbūs atsižvelgiant į įrodymus, kuriuos reikėtų pateikti kada nors norint taikyti apsaugos išlygą. Tačiau leidimų dirbti sistemos įvedimas nėra privalomas. Valstybės narės, norinčios taikyti šią sistemą, turės užtikrinti tinkamas *administracines struktūras* ir *dokumentavimą*, kadangi „stebėsenos“ leidimų dirbti schema gali ne visiškai atitikti jau veikiančias leidimų dirbti ir patekimo į darbo rinką schemas.

iv) Apsaugos išlyga (7 dalis)

Tuo atveju, jei senoji valstybė narė nebetaiko nacionaliniuose teisės aktuose numatytų priemonių ir pagal Bendrijos teisę įveda laisvą darbuotojų judėjimą, išlieka galimybė iš naujo pradėti taikyti apribojimus, jei yra rimtų darbo rinkos trikdymų ar grėsmė jiems kilti. Šios „apsaugos“ išlygos visuomet buvo įtraukiamos į stojimo sutartis, tačiau niekada nebuvo taikomos. Dėl šios priežasties Komisija neturi praktinio jų taikymo patirties. Tačiau akivaizdu, kad Komisija tikėtųsi, jog valstybė narė, siekdama vėl įvesti laisvo darbuotojų judėjimo, vienos iš keturių pagrindinių laisvių, numatytų EB sutartyje, apribojimus, pateiks įtikinamus didelės apimties darbo rinkos trikdymo įrodymus. Tokie patys komentarai taikytini ir apsaugos išlygos tarp naujųjų valstybių narių taikymui (pagal 11 dalį).

v) Pakartotinis apribojimų įvedimas per pirmuosius dvejus metus?

Sutarties tekstas nenumato, ar senoji valstybė narė, pagal nacionalinius teisės aktus liberalizavusi pateikimą į savo darbo rinką, gali ar negali per šį laikotarpį nustatyti apribojimus, jei ji patiria darbo rinkos trikdymus. Tačiau yra aišku, kad neveikimo išlygos taikymas negali riboti patekimo į darbo rinką labiau, nei jis buvo ribojamas Sutarties pasirašymo metu.

vi) Ar gali naujoji valstybė narė nustatyti apribojimus darbuotojams iš senųjų valstybių narių? (10 dalis)

Tuo atveju, jei senoji valstybė narė darbuotojų iš naujosios valstybės narės patekimui į jos darbo rinką kontroliuoti taiko nacionalinius teisės aktus ar dvišales sutartis, tai naujoji valstybė narė gali taikyti tokius pačius apribojimus senosios valstybės narės darbuotojų atžvilgiu. Taigi, naujoji valstybė narė gali tik reaguoti į senosios valstybės narės sprendimą ir yra *itin svarbu*, kad senosios valstybės narės informuotų naująsias valstybes nares ir Komisiją apie savo ketinimus taikyti pereinamojo laikotarpio priemones po įstojimo datos.